

FEMINISTIČKE DILEME: KAKO GOVORITI O RODNO ZASNOVANOM NASILJU NA BLISKOM ISTOKU?*

Nadje Al-Ali

Rapidan rast desničarskih pokreta, politika i stavova širom svijeta pojačava već postojeće političke dileme s kojima se suočavaju i bore mnoge feminističke znanstvenice i aktivistice. Ovaj članak ocrtava moj feministički aktivistički/akademski put u nastojanju da istražim, pišem i govorim o rodno zasnovanom nasilju kad je u pitanju Bliski Istok. Preciznije, oslanjam se na istraživanje i aktivizam u Iraku, Turskoj i Libanu, kako bih mapirala diskurzivne, političke i empirijske izazove i kompleksnosti u vezi s akademskim i aktivističkim angažmanom utemeljenim kako u feminističkoj, tako i u antirasističkoj i anti-islamofobnoj politici.

Glavni poticaj za pisanje ovog osobnog osvrta je pokazati da način na koji mi znanstvenici/aktivisti pišemo, govorimo i analiziramo rodno zasnovano nasilje na Bliskom Istoku i njegovim dijasporama u velikoj mjeri zavisi od naše pozicioniranosti koja doduše ne određuje naše politike, ali ih profilira i svakako utiče na to šta ćemo naglasiti u svojim analizama i nalazima u datom trenutku. Međutim, te pozicioniranosti mogu se mijenjati, ne samo u odnosu na to kome se obraćamo i kada, nego i kao odgovor na promjene koje se dešavaju u vladajućem analitičkom diskursu oko nas. Uz to, na osnovu vlastitog

---

* Tekst je originalno objavljen 2019. u časopisu *Feminist Review*, broj 122, prenosimo uz dopuštenje autorice.

iskustva, ustvrdila bih da specifični empirijski konteksti, sa svojim različitim povijestima represije i otpora, također utiču na način na koji razumijevamo i konceptualiziramo pojedine instance rodno zasnovanog nasilja, te šta ćemo naglasiti ili potcrtati u svojim interpretacijama i prezentacijama. Ovaj članak predstavlja pokušaj premošćavanja i medijacije između različitih pristupa i pozicioniranosti koje se obično smatraju suprotstavljenima, no ja mislim da oni predstavljaju niz značajnih pozicija i pristupa unutar jednoga kompleksnog spektruma.

Ovdje ću govoriti o vlastitim nedoumicama i dilemama, pa i promjenama u odnosu na moje dugogodišnje istraživanje i aktivizam vezano za Irak. Angažman u i oko Iraka oblikovao je i uticao na moje najnovije istraživanje i aktivizam u vezi s kurdskim ženskim pokretom u Turskoj i izvan nje (povezanim s Radničkom partijom Kurdistana/PKK), kao i suradnju s queer feminističkim časopisom iz Bejruta (*Kohl: A Journal on Body and Gender Research*), što mi je pružilo uvid u rasprave i napetosti među queer feministi/ca/ma u Libanu. Nakon detaljnijeg pogleda na ova tri veoma različita konteksta, a kako bih ilustrirala raznolike pristupe, ali i promjenu naglaska, u posljednjem ću odlomku donijeti i općeniti osvrt.

Misleći na Irak

U članku o seksualnom nasilju u Iraku povodom zločina koje je počinio ISIL (DAESH) na sjeveru Iraka 2014. požalila sam se na bezbrojne vidove instrumentalizacije nasilja kako u prošlosti tako i u današnjem kontekstu:

"Seksualno i rodno zasnovano nasilje nije samo rasistički diskurs i diskurs drugosti imperijalističkih sila i zapadnjačkih desničara, nego se javljaju u svakom trenutku političkih i sektaških napetosti u modernom Iraku kao središnje polarizirajuće i političko oruđe među političarima i aktivistima." (Al-Ali, 2018. str. 22-23)

U tom članku naglašavam važnost historiziranja rodno zasnovanog nasilja kako bi se izbjegao "prezentizam" i kratkovidno gledanje koje zanemaruje veliki opseg počinitelja, ali i povijesno saučesništvo i muk, tako očito u suvremenom predstavljanju rodno zasnovanog nasilja u Iraku.

Drugim riječima, kako tvrdim u tom tekstu, ne radi se samo o ISIL-u. Britanska i američka okupacija, iračke vlasti i njihove milicije, pobunjeničke i sektaške skupine, naoružane bande i pojedinci, svi oni su počinitelji najgorih oblika rodno zasnovanog nasilja u Iraku. Oni se kreću od domaćeg nasilja, verbalnog i psihičkog zastrašivanja, seksualnog zlostavljanja i silovanja, prisilnih brakova, trgovine ljudima, prisiljavanja na prostituciju, genitalnog sakaćenja žena, i zločina iz časti, uključiv i ubojstva (*ibid.*). Iračke i kurdske feminističke aktivistice s kojima sam razgovarala, a koje su bile na prvoj liniji borbe protiv rodno zasnovanog, ali i svakog drugog nasilja povezanog s diktaturom i sektašenjem, samo naglašavaju činjenicu da međunarodni gnjev zbog ISIL-ova kidnapiranja, porobljavanja, prinudnih brakova, silovanja i mučenja Jazidkinja nije vodio niti ka adekvatnoj materijalnoj i političkoj potpori, niti ka pravu na azil. Slično se desilo i s rodno zasnovanim nasiljem i drugim zvjerstvima koje je šiitska milicija počinila nad arapskim sunitima uprkos tome što su ga detaljno zabilježile mnoge iračke feministice. Nažalost, niti većina njih se nije dovoljno pozabavila nasiljem koje je počinila šiitska milicija i naoružane bande u kontekstu u kojemu je ISIL bio neprijatelj broj jedan.

U zadnje vrijeme, i sama sve više prepoznajem vlastite zamke i teškoće kad govorim o rodno zasnovanom nasilju u Iraku. Nije bilo lako voditi računa da ne doprinesem niti senzacionalizmu i esencijalističkim kulturološkim diskursima vrlo prisutnim u Zapadnim medijima i popularnom diskursu, niti ušutkivanju i tabuiziranju rodno zasnovanog nasilja u domaćoj iračkoj politici. U gore pomenutom tekstu pokušala sam se osvrnuti na obično nemoguću zadaću detaljnog i istinski interseksionalnog govora o rodno zasnovanom nasilju. Tvrdila sam kako se u praksi ta napetost često svodi na okvir po kojem je nasilje u korijenu neokolonijalnih, imperijalističkih i neoliberalnih politika (naročito onih povezanih sa SAD i Izraelom). S druge strane, aktivistice i u manjoj mjeri akademska zajednica (a naročito mediji i kreatori javnih politika) isključivim izvorištem rodnih nejednakosti i opresije smatraju nacionalnu i lokalnu kulturu, te lokalne manifestacije patrijarhata.

Ne iznenađuje da je motivacija za dobar dio mog akademskog rada, ali i aktivizma kad je u pitanju Irak bila jaka želja da pišem protiv kulturalizacije rodno zasnovanog nasilja u odnosu na irački kontekst nakon invazije. Za

mnoge od nas koji istražujemo i pišemo o ženama i rodnim pitanjima, širi politički i akademski cilj bio je i ostao suprotstaviti se esencijaliziranim idejama o bliskoistočnoj posebnosti te jedinstvu muslimanske, arapske/bliskoistočne i iračke kulture. Tokom rada i zajedničkog istraživanja s kolegicom Nicolom Pratt, naglašavale smo važnost historizacije i političko-ekonomskog pristupa pri analizi i predstavljanju porasta rodno zasnovanog nasilja u Iraku nakon invazije.¹ Jasno, posljedice invazije i okupacije na Irak morale su imati središnje mjesto u našoj analizi promjene rodni normi i odnosa. Odnedavno, međutim, osjećam rastuću nelagodu zbog tendencije nekih akademkinja i aktivistica, uglavnom onih izvan Iraka, koje se usmjeravaju samo na trenutne posljedice invazije i okupacije i neoliberalnu ekonomiju, a da ne prepoznaju ne samo saučesništvo nego i proaktivan angažman raznih lokalnih i regionalnih aktera.

Osjećala sam jak *déjà vu*. Devedesetih je Irak trpio najgori režim sankcija ikada nametnut jednoj zemlji nakon što je 2. augusta 1990. izvršio napad na Kuvajt. Tokom tih trinaest godina pod sankcijama mnogi britanski i drugi zapadnjački proturatni i antisankcijski aktivisti često su opisivali zločine režima Saddama Husseina. Bilo da je u pitanju operacija *Anfal* pri kojoj je 1980-tih upotrijebljeno kemijsko oružje protiv Kurda, represija, tortura i ubojstva političkih disidenata ili razne vrste rodno zasnovanog nasilja, vladala je samo glasna šutnja. I dok su prepoznavali nasilje i opresiju lokalnih diktatora i nevladinih aktera s Bliskog Istoka mnogim ljevičarima i navodnoj progresivnoj zapadnjačkoj javnosti iz nekog razloga je bilo jako teško kritizirati i oduprijeti se poražavajućim vanjskim politikama svojih vlada.

Na posljednjoj sjednici Međunarodnog tribunala za Irak, koja je održana u Istanbulu, a gdje sam pozvana govoriti o rodno zasnovanom nasilju koje je uslijedilo nakon invazije na Irak, gotovo svaki govornik je svoje obraćanje počeo ili završio sličnom tvrdnjom: "Moramo podržati irački otpor!" Mnogi su govornici dodali da se ne radi samo o otporu okupaciji unutar Iraka, nego i o jednoj široj borbi protiv nadirućeg neokolonijalizma, neoliberalizma i imperijalizma. Ali niti jedan govornik/ca sudu savjesti, kojim je predsjedavala Arundhati Roy ili drugim izlagačima, nije objasnio šta su zapravo mislili pod "otporom". Niko nije smatrao da je potrebno razlikovati pravo na saomo-

---

1 Vidjeti, na primjer Al-Ali (2007.); Al-Ali i Pratt (2009. a 2009. b)

obranu i patriotski pokušaj otpora stranoj okupaciji i neselektivno ubijanje onih koji se ne bore. Niti je iko doveo u pitanje motivaciju i ciljeve mnogih od bezbroj grupa, mreža, pojedinaca i bandi olako podvedenih pod "otpor" – pojam koji je, zbog nejasne definicije, obuhvatio nenasilnu političku opoziciju, oružani otpor, terorizam i kriminal mafijaškog tipa. A niko nije prepoznao da su mnogi elementi "otpora" uključeni u najgore rodno zasnovano nasilje. Moj poziv da shvatimo da neprijatelj mog neprijatelja nije nužno moj prijatelj u to vrijeme nije uopće bio popularan.

Da bi se stvari dalje zakomplicirale, moja analiza rodničkih politika batističkog režima rezultirala je time da sam istovremeno optužena kao batistički apologet i američka marioneta. Bez da bih ikad htjela umanjiti magnitudu zločina i pogroma koji je počinio prethodni batistički režim, moje istraživanje je sugeriralo potrebu jedne pobliže i detaljnije analize kako bi se shvatilo uticaj bivšeg režima na žene, rodne odnose i društvo u cjelini (Al-Ali, 2007.). To nije samo stoga što je državna politika prema ženama bila složena i često kontradiktorna, nego i stoga što je i sam batistički režim, koji je na vlasti bio trideset i pet godina (1968-2003), radikalno mijenjao i retoriku i politiku prema ženama kao odgovor na promjene ekonomskih, društvenih i političkih prilika na terenu. Koliko god bile ograničene i vođene pragmatičnim razlozima, inicijalne politike otvaranja javne sfere ženama, naročito obrazovnog sustava i radne snage, sigurno su uticale na položaj žena u društvu i odnose između muškaraca i žena. To je naročito bio slučaj unutar rastuće urbane srednje klase, ali su čak i žene drukčijeg socio-ekonomskog podrijetla imale koristi od programa opismenjavanja, poboljšane zdravstvene i socijalne zaštite tokom kasnih 1960-tih, te 1970-tih (ibid. 109-146).

Ovdje bih željela naglasiti da "mrtvi uglovi" nisu rezervirani samo za zapadnjačke znanstvenike/ce i aktivist/ic/e. Već je poznato da je radikalno beskompromisna pozicija ili gorljivi nacionalizam često jači u dijaspori koja se mobilizira miljama daleko i u relativnoj sigurnosti. Tokom okupacije Iraka bila sam šokirana aktivnom podrškom koju su mnogi iz iračke dijaspore pružali pobunjenicima koji su sve više sektašili, te tijekom borbe protiv okupacije i šire, imperijalizma, bili upleteni u ubojstva iračkih civila. Nadalje, često se sočavam s romantiziranim idejama o Saddamu Husseinu i Bat partiji u akademskoj zajednici, među intelektualcima i aktivistima na Bliskom Istoku.

A svaka analiza rodno zasnovanog nasilja pod batističkom vlašću mora ukazati na zločine koje je počinio Saddam Hussein i njegov najbliži krug, naročito njegov sin Uday, krivci za razne forme rodno zasnovanog nasilja. Otmice i silovanja djevojaka, ciljanje na prostitutke i skidanje glava navodnim svodnicima, ili sustavno silovanje kurdskih žena tokom operacije Anfal, ali i političkih zatvorenika, sve je to dio široke amplitude rodno zasnovanog nasilja unutar sveopćeg nasilja koje su počinili pripadnici Bat-a.

U međuvremenu, u Iraku nakon invazije Vlada Regije Kurdistana aktivnije je reagirala na pritiske zastupnica i zagovornica ženskih prava nego središnja vlada u Bagdadu, tražeći zaštitu države od raširenog rodno zasnovanog nasilja koje je bilo vrlo zastupljeno i u Kurdskoj Regiji Iraka (KRI). Nakon uspostavljanja među-ministarske Komisije o nasilju nad ženama 2007., regionalna vlada usvojila je 2011. zakon o borbi protiv domaćeg nasilja, zasnovan na prilično progresivnom razumijevanju domaćeg nasilja kao "bilo kojeg čina, govora ili prijetnje koja može nanijeti fizičku, seksualnu i psihičku povredu individui u kućanstvu i uskratiti joj/mu prava i slobode" (Ali, 2017.; vidjeti također Kaya, 2016.). Kasnije, 2013., sve tri kurdske gubernije uspostavile su visoke komitete za borbu protiv nasilja nad ženama i obitelji.

Uprkos tim pravnim reformama, žene u KRI izložene su visokom stupnju rodno zasnovanog nasilja, naročito nasilju zbog časti i genitalnom sakaćenju. Domaće nasilje također buja, ali se ne prijavljuje i krivično ne goni (Kaya, 2016.). Štaviše, očito je da je Vlada Regije Kurdistan instrumentalizirala rodna pitanja kako bi se predstavila kao demokratičnija i progresivnija od centralne Iračke vlade koju kontroliraju šiitski islamisti i Arapi, naročito pred međunarodnim donatorima i političkom zajednicom. Iako su aktivistice u KRI mnogo uspješnije uticale na zakonodavstvo o rodnim pitanjima nego kolegice u srednjem i južnom Iraku, u praksi se pokazalo da Vlada Regije Kurdistan nije zainteresirana niti za učešće žena u vlasti niti za primjenu zakona koji bi trebao štititi žene od nasilja. Vladini zvaničnici tvrde kako prioritet mora biti sigurnost i stabilnost u odnosu na prava žena, te izjavljuju da "Vlada ima vrlo ograničene privredne i institucionalne kapacitete za primjenu i praćenje novih zakona i propisa kojima bi se poboljšao položaj žena" (Kaya, 2016.). Obiteljska ili plemenska medijacija i dalje se preferira kao sredstvo borbe protiv nasilja, umjesto da se zahtijeva intervencija policije

i sudske presude. Uz to, niti policija niti sudovi nisu obučeni nositi se s rodno osjetljivim pitanjima te i sami često reproduciraju konzervative i mizogine rodne norme i obiteljske vrijednosti.

U središnjem i južnom Iraku, baš kao i u KRI, posljedice pojačane i dugoročne militarizacije društva, skupa s kontinuiranim, a često i rastućim značajem plemenske pripadnosti, pa etnički sukob i rašireni sektaški i vjerski ekstremizam, sve to doprinijelo je izrazitom kontinuumu nasilja. Privilegiranje militantnih maskuliniteta, kako u situacijama akutnog konflikta tako i doma, išlo je ruku pod ruku s konzervativnim rodnom normama i odnosima koji naglašavaju žensku čast i potrebu za zaštitom i kontrolom. Uprkos različitom zakonodavnom okviru, niti jedna vlada u Bagdadu, a ni Vlada Regije Kurdistan nisu pokazale političku volju i interes suzbiti rodno zasnovano nasilje. Ženska prava i rodne norme korištena su kao sredstvo za pregovore kako s međunarodnom zajednicom da bi se prikazala fasada egalitarizma, tako i s konzervativnim plemenskim i vjerskim autoritetima koje bi primirivali strožom kontrolom i regulama.

Zbog takve pozadine za širenje nasilja u Iraku, ali i nezadovoljstva zbog korupcije i prihvaćanja neoliberalnih i neokonzervativnih interpretacija ženskih prava i osnaživanja žena među mnogim kurdskim aktivisticama u KRI, odlučila sam se na neko vrijeme usredotočiti na istraživanje pokreta kurdskih žena povezanog s Radničkom partijom Kurdistan (Partiya Karkerên Kurdistan ili PKK). Očajnički sam tražila kontekst koji pruža više nade i žudila za radikalnijim feminističkim politikama nego što sam vidjela kod mnogih kurdskih i arapskih aktivistica za ženska prava u Iraku. U to vrijeme je mirovni proces između turskih vlasti i kurdskog političkog pokreta još uvijek bio aktivan i djelovao obećavajuće, te me je zaintrigiralo da se unutar šireg kurdskog političkog pokreta u Turskoj i Sjevernoj Siriji (Rojava) centralnom nadaje rodno zasnovana Pravda.

Kurdske žene kompliciraju narativ

Zajedničko istraživanje na kojem sam bila angažirana imalo je za cilj umaći senzacionalizmu i glorifikaciji militarizacije Kurdkinja i njihova sudjelovanja u oružanom otporu, ali prepoznati postignuća tokom proteklih dviju

decenija.² Nasuprot istraživanjima historijskog razvoja politike ideologije i mobilizacije, mi smo istražile i analizirale odnose između teorije i prakse kad je u pitanju rodna ravnopravnost i pravda u vojnim jedinicama, ali i političko-pravnom pokretu povezanom s PKK.

Kad je u kasno ljeto 2015. počelo empirijsko istraživanje među kurdskim aktivisticama u jugoistočnoj Turskoj, turska vojska i policija su već počele sistematski napadati, uništavati gradove i masovno hapsiti kurdske aktivistic/e, gradonačelnike i zastupnike. Naš rad na tursko-kurdskom sukobu i odnosu između mirovnog i feminističkog aktivizma prisilio me je da ponovno promislim o prethodnim pretpostavkama o tome kako lokalne aktivistice za ženska prava poimaju nasilje u kontekstu sveopće represije, zločina i kršenja ljudskih prava.

Čitajući palestinske znanstvenice i aktivistice i susrećući se s njima, kao i s feministicama s kojima sam u kontaktu, a čiji se rad odnosi na Palestinu, naglasak je na Okupaciji i zločinima izraelske države kao glavnom interpretativnom okviru, što je razumljivo i s pravom potiskuje u drugi plan naglašavanje kulture, tradicije i lokalnih formi mizoginije i rodno zasnovane diskriminacije, na čemu insistiraju međunarodni rodni režimi i UN-ov aparat. Očekivala sam isti naglasak i strategiju kod kurdskih aktivistica za ženska prava, koje ne samo da su bile izložene državnom nasilju, nekoj vrsti doseljeničkog kolonijalizma na jugoistoku Turske, marginalizaciji i diskriminaciji kao drugorazrednih građana, nego su često i patronizirane od strane turskih feministica. Tokom protekle tri decenije, kurdske aktivistice za prava žena sustavno su postavljale izazove pred esencijalističkim diskursima kulturalizacije turskih feministica, naročito onih starije generacije, pod uticajem kemalističkih modernističkih i nacionalističkih narativa. Nekolicina kurdskih i turskih aktivistica s kojima sam razgovarala istakle su kako su turska država, a i turske feministice, ubojstva iz časti i općenito rodno zasnovano nasilje unutar kurdskog društva historijski predstavljale posljedicama plemenske kulture, ne bi li državu i vojsku pozicionirale kao modernizatore i osloboditelje čija intervencija je nužna.

---

2 Istraživanje sam provela skupa s Latif Tas, tursko-kurdskom znanstvenicom i suradnicom globalnog programa Maria Sklodowska Curie, a čije je znanje o tursko-kurdskom sukobu bilo neprocjenjivo.

No dok su nedvojbeno ukazivale na strukturalnu nejednakost i uzroke nasilja povezane s turskom državom, na moje iznenađenje, Kurdkinje s kojima smo razgovarale naglašavale su kako je bitno ne izgubiti iz vida zločine koje su počinili kurdski muškarci, navodeći patrijarhat kao određujući uzrok rodno zasnovanog nasilja koje doživljavaju kurdske žene. Tokom čitavog istraživanja u Turskoj i dijaspori (Londonu i Berlinu) s kurdskim aktivisticama za prava žena, borkinjama, gradonačelnicama i zastupnicama, postalo je jasno da je borba protiv rodni nejednakosti i nasilja glavni cilj kurdskog političkog pokreta, zajedno s borbom za kulturna, politička, zakonska i ekonomska prava. U stvari, mnoge su nam aktivistice rekly da je na snazi sukob ne samo između kurdskog političkog pokreta i države Turske, nego i između kurdskih žena i muškaraca usljed patrijarhalne autoritarnosti. Ayla Akat Ata, na primjer, ugledna kurdska aktivistica za prava žena i bivša zastupnica HDP-a,³ rekla je u septembru 2015. u jednom intervjuu u Diyarbakiru: "Naši muški drugovi također predstavljaju moć države. Sloboda žena mora biti prioritet (...) Četiri su člana u (turskom) Ustavu koja želimo promijeniti (...) Kurdsko nacionalno pitanje u Turskoj može se riješiti promjenom tih članova. (Međutim) ženska prava ne ovise o promjeni tih članova Ustava." (Akat Ata citirana u Al-Ali i Tas, 2017., str 362)

Izjava Ayle Akat Ata-e, kao i stavovi drugih intervjuiranih, u suprotnosti je s povijesnim i kulturološkim očekivanjima prema kojima se ženska prava i rodno zasnovani zahtjevi nastoje ostaviti po strani u korist širih političkih zahtjeva pripadajućih nacionalnoj borbi. Nasuprot tomu, Ata i druge aktivistice koje smo intervjuirale moć država povezuju s muškom moći, pa tako borba protiv državne moći istovremeno znači i borbu protiv muške dominacije i vladavine maskulinog (Al-Ali i Tas, 2017.).

Mnoge turske feministice i mirovne aktivistice drastično su se odmakle od predašnjih patronizirajućih kemalističkih i nacionalističkih stavova prema kurdskim ženama. Feministice s kojima sam razgovarala slažu se da se pojam konflikta mora proširiti i na rodno zasnovanu diskriminaciju i nasilje. Turska odvjetnica i feministica koja se bavila slučajevima domaćeg nasilja u

3 HDP (Halkların Demokratik Partisi, u prijevodu Narodna demokratska partija) odnosi se na široku koaliciju kurdskih ljevičara, porgresivnih prodemokratskih i profeminističkih političkih aktera i trendova. Njegovi lideri i mnogi zastupnici i aktivisti/ce u zatvoru su od 2016.

Turskoj, ali i aktivizmom solidarnim s kurdskim političkim pokretom izjavila je oktobra 2015. u Istanbulu: "U Turskoj je svake godine ubijeno više stotina turskih i kurdskih žena. A to je tek zvanična brojka. Mnogo je više neprijavljenih nasilnih ubojstava žena, a ni ne znamo koliko žena osjeća prisilu da izvrše samoubojstvo. Nasilje nad ženama u društvu i nasilje u ratu izravno su povezani. Rat je kao ćebe koje pokriva sve druge forme nasilja, naročito nad ženama. Žene se moraju boriti za mir, jer bez mira ne možemo ni govoriti, niti ukloniti rodno zasnovane nejednakosti i zaustaviti nasilje nad ženama. U toku konflikta, zakoni postaju besmisleni. Kao skupina odvjetnika, bavimo se s najmanje trideset slučajeva nasilja nad ženama u dvadeset turskih gradova. Da su vremena mirna, mogli bismo natjerati političare na poštivanje zakona. Mogli bismo lobirati medije da se više pozabave rodno zasnovanim nasiljem. A trenutno to ne možemo, jer se rat između Turaka i Kurda nastavlja, a rodno zasnovano nasilje mediji smatraju minornim detaljem" (intervjuirana je citirana u Al-Ali i Tas, 2017., str 363).

Naglasak je na načinu na koji etničko-politički konflikt između turske države i kurdske političke pokreta otežava borbu protiv rodno zasnovanog nasilja. Uz državno nasilje, u kurdske regijama činjenica je i društveno rodno zasnovano nasilje, uključujući i ubojstva iz časti. Studija urađena u kurdske gradu Urfa nalazi da su, prema zvaničnim podacima prikupljenim između 1974. i 2005., članovi obitelji ubili 181-nu ženu (Belge, 2008.). Između 2009. i 2011. godišnje se u Turskoj dešavalo 200 ubojstava iz časti (Corbin, 2014.). Naše ispitanice su nam rekly da su stvarni brojevi daleko veći od zvanične statistike. Štaviše, kako je naglasilo nekoliko turskih i kurdske aktivistica, ubojstva iz časti i šire rodno zasnovano nasilje u kurdske društvu, turske države, ali i turske feministice, su predstavljali kao posljedicu kurdske plemenske kulture, stvarajući tako prostor državi i vojsci da se predstave kao modernizatori i osloboditelji koji moraju intervenirati. Nedavno je ista odvjetnica koju sam gore citirala ustvrdila da je istovremeno s eskalacijom sukoba i nasilja u kurdske regijama Turske, raslo i rodno zasnovano nasilje u Turskoj, uključiv i ubojstva žena.

Mnoge intervjuirane naglasile su da je sukob s muškima kurdske drugovima daleko izazovnije nego sukob s državom. Međutim, s porastom obima i intenziteta ataka države na kurdske gradove i zajednice, te još autoritarnije

držanje turske vlasti, pretpostavljam da se ovo gledište moglo promijeniti u odnosu na vrijeme kvalitativnog istraživanja, 2015. i 2016. Zapravo, tokom nedavnih razgovora s kurdskim aktivisticama za prava žena, doznala sam da je rodno zasnovano nasilje izgurano s dnevnog reda, u odnosu na sustavne zločine i sveopću represiju Turske države ne samo nad kurdskim političkim aktivisti/ca/ma i parlamentarcima, nego nad svakim ko izrazi neslaganje s njom.

Kad je u pitanju kurdska dijaspora u Berlinu i Londonu, također smo vidjele da mnoge ispitanice promišljaju konflikt i nasilje ne samo etničkim i političkim, nego i rodnim pojmovnikom. Dugogodišnja turska feministička aktivistica iz Berlina, uključena u kurdski politički pokret i članica HDP-a 2015. argumentirala je u svjetlu činjenice da žene predstavljaju 50 procenata društva: "Pa ipak u svakom društvu, čak i u Njemačkoj, svjedočimo nasilju nad ženama i nejednakosti. To je globalna bolest. Čak joj ni 'moderne države' ne mogu stati u kraj. Svjedočile smo tomu i u kontekstu tursko-kurdskog sukoba. Kao posljedica etničkog i vjerskog sukoba i građanskog rata, raste i nasilje nad ženama. Žene, majke na svim stranama, trebaju se ujediniti za mir. Ako se ujedinitimo, ako odbijemo slati sinove i kćeri u rat za politički cilj, tako bismo mogle zaustaviti oba oblika nasilja." (ispitanica citirana u Al-Ali i Tas, 2017., str 364).

Način na koji ona artikulira odnos između etničkog sukoba, rodno zasnovanog nasilja i mira, sličan je mišljenju odvjetnice koju sam spomenula ranije. Međutim, njena pozicioniranost u dijaspori proširuje njenu analizu i politiku na način da se ona suprotstavlja ideji kako je rodno zasnovano nasilje svojstveno kurdskim, turskim ili muslimanskim društvima, a ne i zapadnim zemljama kao što je Njemačka. Pozicija dijaspore nedvojbeno je složena i puna izazova u trenutnoj klimi pojačane islamofobije, rasizma, anti-izbjegličkih i anti-imigracijskih osjećanja i uzdizanja desnice u Evropi i Sjevernoj Americi.

Tokom moje posjete Njemačkoj i sudjelovanja na jednom simpoziju u Berlinu, nanovo sam se u to uvjerila. Mediji su bili puni napisa o rodno zasnovanom nasilju među muslimanskim azilantima i izbjeglicama, nakon što je iračko-kurdski mladić silovao i ubio 13-godišnju njemačku djevojčicu. Mladić, kome je zahtjev za azil odbijen, pobjegao je natrag u sjeverni Irak

(Kurdsku Regiju Iraka), ali su ga uhapsile kurdske vlasti. Nije ni vrijeme ni mjesto da idemo u detalje svih rasprava i debata, ali ono što je najviše uzne-mirilo mene i mnoge moje prijatelj/ic/e bio je postupak bijele njemačke an-tropologinje i samoprogllašene feminsitice koja je izjavila kako se to moglo i očekivati, jer izbjeglice dolaze iz patrijarhalnih sredina u kojima muškarci mrze žene.⁴ Klasičnim zamahom isključivanja projiciranog na regiju Bliskog Istoka i Sjeverne Afrike, Njemačka je postala društvo bez patrijarhata, a ove kulture generalizirane i esencijalizirane kao ženomrzačke. Sve od seksual-nog zlostavljanja žena ispred čuvene katedrale u Kelnu od strane migrana-ta, većinom Sjevernoafrikanaca, na Novu Godinu 2015/2016, feminističkim aktivisticama i znanstvenicama u Njemačkoj vrlo je nezgodno istovremeno govoriti o rasizmu, islamofobiji i rodno zasnovanom nasilju. Doživjele smo savezništvo feminističkih i desničarskih anti-izbjegličkih i anti-imigrantskih aktivista i organizacija; vidjele smo olako prelaženje preko rodno zasnova-nog nasilja i diskriminacije u ime borbe protiv rasizma i islamofobije. No današnja Njemačka također udomi-ljuje rastući broj progresivnih neformalnih i formalnih mreža i organizacija, a mnoge od njih osnovale su migrantkinje koje antirasističku i feminističku poziciju kombiniraju na radikalno i kreati-van način.

To što može izgledati kao digresija je zapravo suština paradoksa za aktivi-stice u dijaspori, te nas koje smo i znanstvenice i aktivistice u zapadnom kon-tekstu, a koje se svakodnevno moramo suprotstavljati i oduprijeti raznolikim vidovima rasizma i islamofobije. On je također u središtu napetosti koja se zadnjih godina javlja među znanstvenicama/aktivisticama koje žive u Zapad-nom kontekstu i onima iz regije. U sljedećem odlomku naglasit ću te napetosti kroz specifični kontekstu LGBTQ aktivističke scene u Bejrutu, na osnovu an-gažmana u ediciji Kohl: *časopis za tijelo i rodna istraživanja*.

Prijepor oko zastave

Tokom vlastitih razgovora i angažmana s akademkinjama i aktivisticama, kritički sam promišljala o nečemu što bi se polemički moglo nazvati "blaćenje postkolonijalnog feminizma", što sam i sama tu i tamo pretrpjela. Pri tome

---

4 Samuli Schielke (2018.) postavio je detaljan i promišljen izazov tom naširoko citiranom argumentu Susanne Schröter (2018.), odgovorivši tekstem "Es geht nicht um Hass" objavljenim u *Zenith ma-gazine*; članak je, nažalost, dostupan samo na njemačkom.

mislim na trend među pojedinim aktivisti/ca/ma iz Bliskoistočne i Sjevernoafričke regije da strogo kritiziraju, pa i odbace feminističke znanstvenice koje djeluju unutar Zapadnih, uglavnom američkih institucija, a koje sustavno stavljaju na kušnju američku politiku i prevladavajuću medijsku predstavu o Bliskom Istoku i islamu. Ta pojava, prisutna među LGBT aktivističkim zajednicama u regiji, naročito je raširena u Bejrutu, mjestu mlade i dinamične feminističke aktivističke scene, uključujući LGBT i queer feminist/ic/e. Tokom proteklih nekoliko godina sudjelovanja u savjetodavnom odboru bejrutskog feminističkog časopisa *Kohl*, pratila sam rasprave i napetosti unutar LGBTQ pokreta, kao i među queer feministicama. Časopis je osnovala skupina mladih feminističkih queer aktivistica u Bejrutu, koje su željele osigurati kako mladim znanstvenicama, tako i aktivisticama platformu za objavljivanje istraživanja i tekstova o rodu i seksualnosti, referirajući se na Bliski Istok, Jugozapadnu Aziju i Sjevernu Afriku.

Tokom moje suradnje s *Kohl*-om bilo mi je sve jasnije kakvim su sve maltretiranjima i napadima bile izložene LGBT aktivisti/ce i queer feministice od strane lokalnih i regionalnih konzervativnih snaga i grupa, bilo u vidu lokalnih korumpiranih i sektaških političara, vjerskih autoriteta ili članova obitelji. Čak i prije pojave DAESH-a (ISIL-a), kod aktivist/ica/a je prevladavao snažan osjećaj da su "kultura" i "religija" bitne za njihove nedaće i svakojake oblike diskriminacije i nasilja koje su doživljavale/i stoga što se ne uklapaju u heteronormativne ideale. Pošto je značajna skupina feminističkih aktivistica izuzetno obrazovana, naročito one iz Libana i Egipta, čitaju na engleskom i imaju pristup akademskoj literaturi, mnoge su upoznate s raspravama i teorijama u široj oblasti rodnih studija, naročito kad je riječ o literaturi izravno relevantnoj za tu regiju. I dok se na neke znanstvenice i njihove radove pozivaju s poštovanjem, a katkad i divljenjem, često se ima osjećaj da akademkinje izvan Bliskog Istoka imaju tendenciju prenaglašavati posljedice imperijalizma i neoliberalizma na račun prepoznavanja uloge lokalnih konzervativnih društvenih i vjerskih snaga i skupina.

Tenzije između akademkinja na Zapadu i aktivistica iz regije Bliskog Istoka i Sjeverne Afrike prvi put sam vidjela prije nekoliko godina na post-diplomskom seminaru "Rod na Bliskom Istoku" na SOAS-u (The School of Oriental and African Studies). Jedna od naših polaznica magistarskog iz rod-

nih studija, izuzetno bistra libanska queer feministica, požalila se kako feministice koje djeluju na Zapadu navodno više brinu o politikama svojih vlada, nego što ih zanima lokalna i regionalna dinamika u vezi s Bliskoistočnom i Sjevernoafričkom regijom. Iako sam se usprotivila onome što sam smatrala pretjerano generaliziranom i polariziranom predstavom o postkolonijalnom feminističkom pristupu i znanosti, te ukazala na spletenost zapadnih intervencija i lokalnih i regionalnih dešavanja i dinamike, njena me je zabrinutost potakla da se zaustavim i promislim. Kako sam ranije objasnila, to što je nju brinulo poklapalo se s mojim vlastitim prepoznavanjem značaja lokalnih i regionalnih faktora u razvoju događaja u Iraku, uključujući i porast rodno zasnovanog nasilja nakon invazije 2003.

I dok su me vlastite sumnje kad je u pitanju moj rad i pristup zbivanjima u Iraku navele da promislim i drukčije se usmjerim, izgleda da su se moja promišljanja, objavljena u jednom članku (vidjeti Al-Ali, 2018.), podudarila s onima LGBT aktivistica i queer feministica koje su naglašavale važnost prepoznavanja lokalnih i regionalnih faktora u stvaranju atmosfere u kojoj biti gay može biti opasno po život, a svakako nosi rizik da vas premlati policija, uhapsi, zatvori i da vas tamo zlostavljaju. Pa ipak mi je uskoro postalo razvidno da postoji snažna napetost i podjele među LGBTQ aktivist/ic/ama, te da su neki dijelovi pokreta, s mog političkog stajališta, iznimno problematični. Na stranu što osjećam nelagodu kad su u pitanju identitetske politike koje su u središtu većine organiziranog LGBT aktivizma, te monopol i hegemonija unutar pokreta gay muškaraca iz srednje klase, također mi je bilo krajnje neugodno zbog političkih i finansijskih veza s neoliberalnim i neokonzervativnim tijelima, naročito onima povezanim s Američkom vladom. Posebice u Libanu, aktivizam temeljen na seksualnoj orijentaciji i rodnim identitetima i ispoljavanjima, prešao je iz izvornog organiziranja u formalne organizacije, najčešće financirane novcem američkih institucija, a što je doprinijelo postepenom priznavanju od strane države i libanskog konteksta. Mnoge grupe koje su počele kao zajednica orijentirana na članstvo, adaptirale su svoj rad u jednu NVO-iziranu strukturu, zasnovanu na projektima i usredsređenu na pružanje usluga (Gholama et al., 2017., str. 21-25).

U koautorstvu s Ghiwom Sayegh, osnivačicom i glavnom urednicom Kohl-a, za poglavlje naslovljeno "Queer Asia" (ur. Luther i Ung Loh, 2019.),

pokušale smo intervenirati u trenutne rasprave, koje smo smatrale previše polarizirajućim i simplicističkim. Smatrale smo da je bitno distancirati se od obje čistunske tvrdnje, od one da je izvorno organiziranje "autentičnije" i radikalnije od formalizirane strukture djelovanja, ali i od neoliberalne da je pružanje usluga i financiranje projekata jedini mogući način organiziranja na terenu. Htjele smo dovesti u pitanje NVO-izaciju i uvođenje LGBT prava i aktivizma u glavne tokove (Al-Ali i Sayegh, 2019.). U nedostatku transparentnosti o financiranju koja je sustavna u NVO-izaciji, NVO-e koje monopoliziraju regionalno "ljudsko-pravaško" financiranje, naročito u Libanu, oslanjaju se na izvore financiranja koji proističu upravo iz struktura protiv kojih su se povijesno pozicionirale, kao što su imperijalističke i neoliberalne, zamutivši tako ljevičarsku povijest LGBT pokreta (Makarem 2011., str. 105).

Debate i tenzije unutar pokreta naročito su se polarizirale povodom rasprava o Paradi ponosa i značaju zastave duginih boja među LGBTQ aktivisti/ca/ma u Bejrutu maja 2017. Još od 2005., aktivisti/ce u Libanu pokušavaju obilježavati Međunarodni dan borbe protiv homofobije, transfobije i bifobije, dižući zastavu duginih boja i organizirajući događaje nalik Paradi ponosa. Međutim, kad se 2017. Pride po prvi put desio u Bejrutu, organizirala ga je zajednička platforma libanskih LGBT organizacija, potpomognuta međunarodnim donatorima, libanskom poslovnom zajednicom i glavnim medijima. Tjedan događaja i aktivnosti reklamirao se otvoreno i s velikim entuzijazmom, iako je nekolicina queer feministica kritizirala komercijalizaciju, neoliberalizaciju i jednostran fokus Parade, s obzirom na način na koji se u Libanu tretiraju i eksploatiraju radnici migranti i izbjeglice, uz evidentno saučesništvo i čak navodno direktnu uključenost nekih organizacija koje su stajale iza Parade. Lin Darwich, dugogodišnja queer i feministička aktivistica, na ovaj je način artikulirala svoju nelagodu: "Koriste zastavu duginih boja i ćup zlata kako bi nas uvukli i nastavili koristiti našu borbu za naturalizaciju i podsticanje rasnog nasilja i eksploatacije. To se zove gay imperijalizam. To inače rade vlade. Ne bismo trebali nasjedati, pa ipak većina NVO uzme ćup zlata od tih ambasada. Neke novije NVO poznate su po tome što su profitirale na opresiji gay i trans ljudi, a danas glasno govore u njihovo ime. Njihovi su budžeti milionski. Zašto smo ovo dozvolili? Šta znači ova šutnja? Njihov rad treba istražiti. Pitati ih odakle im novci. Pitati ih u što troše budžete. Pitati ih za glasine o seksualnoj eksploataciji povezanoj s tim." (Darwich, 2017.)

Međutim, pred prijetnjom vjerskih skupina, rasprave i napetosti postale su radikalnije, podijelile su queer feministice i ušutkale bilo kakvu daljnju kritiku prema organizatorima Parade. Muslimanska Ulema, što je asocijacija sunitskih vjerskih učenjaka, očito povezana s ekstremističkim organizacijama kao što su Al Nusra i DAESH, na Facebooku je objavila upozorenje i ultimatum zatraživši da se otkáže glavni događaj sedmice Ponosa. Muftija i ostali vjerski zvaničnici također su se upleli zatraživši intervenciju od ministra unutarnjih poslova kako se događaj zakazan u jednom hotelu u Bejrutu, ne bi održao. Kad je hotel dobio prijetnje, odlučili su otkazati događaj. Prema izvještaju organizatora Pride-a: "13. maja u 22:28 asocijacija muslimanske Uleme javno je priznala suradnju s ministrom unutarnjih poslova i glavnim direktorom opće sigurnosti zahvalivši im na brznoj intervenciji da se otkáže događaj. Sljedećeg su dana dali novu izjavu naznačivši dan borbe protiv 'nastranosti' (nastranost je pojam koji koriste da opišu LGBT) u Libanu, u suradnji s vladom i vjerskim zvaničnicima" (Beirut Pride, 2017.)

Unatoč ovoj očitoj potpori ministra i sigurnosne službe ostali događaji planirani tokom sedmice Ponosa su održani. No završni je događaj morao biti pomjeren na sigurnu lokaciju nakon što je organizatore posjetio i upozorio službenik sigurnosti (*ibid.*)

I dok su prijetnje i uplitanje vjerskih zvaničnika te konspiracija vladinih zvaničnika izazvale promptnu i snažnu reakciju LGBT i feminističkih aktivist/ica širom spektra, tek je mala skupina queer feministica nastavila artikulirati svoje nezadovoljstvo načinom na koji je Pride bio organiziran i iniciran. Po njima, doprinio je tek politici prihvaćanja gay srednje klase. U međuvremenu, mnoge queer feministice, među njima i one koje su prethodno bile kritične, odlučile su bezuvjetno podržati organizacijsku platformu Pride-a. Kako je jedna od queer aktivistica i istraživačica rekla, "Radije ću podržati duginu nego ISIL-ovu zastavu".

Kad sam putem razmjene na Facebooku upitala zašto mora biti ili/ili, te naglasila da su američka politika i intervencije doprinijele pojavi ISIL-ove zastave, uglavnom su me ignorirali i osjetila sam da se to ignoriranje zasniva na tome što sam profesorica postkolonijalnih feminističkih studija koja živi na Zapadu. Pošto se od Pride-a 2018. moralo odustati nakon što je njegova glavnog organizatora, Hadiena Damiena, uhapsila libanska policija i prisilila

potpisati poziv da se svi preostali događaji otkažu netom što su počeli, razumljivo je da je kritike upućene na račun planiranja, politike i financiranja Pride-a bilo mnogo teže izraziti. Pritisak vjerskih zvaničnika i za saradnju s njima raspložene vlade, kao i širi regionalni slom LGBTQ zajednica, uz istovremeni uspon konzervativne desnice u Zapadnom kontekstu, povećao je progon i diskriminaciju i osjećaj straha. Bez dvojbe, LGBT aktivisti/ce i oni koji se s njima solidariziraju moraju se oduprijeti i uzvratiti tom porastu homofobije i represivnih heteronormativnih rodni standarda. Pa ipak, i dalje se pitam zar nije bilo moguće angažirati se u toj borbi, a istovremeno iskazati otpor, kritiku ili sumnju prema hegemonom narativu i politikama neoliberalnih aktera, uključujući i jednotematske kampanje koje se fokusiraju na seksualna prava, a ne pridaju dužnu pažnju patrijarhalnim i mizoginim odnosima moći, posljedicama odnosnih političkih ekonomija, migracijskih režima i širih građanskih prava.

Zaključna razmatranja

Za raspravu o svim putevima napetosti, nesporazuma i stvarnim razlikama kako između akademskog i aktivističkog pristupa, Zapada i Bliskog Istoka, lokacijski i institucioanlno, trebao bi poseban članak. Ovdje tek naglašavam da s mog stanovišta, a o čemu su mnoge feministice često raspravljale, ta je binarnost proizvodnje znanja i aktivizma problematična te prikriva složene načine na koje djeluju financiranje, privilegije i konstrukcije autentičnosti. U trenutnom kontekstu krize visokog obrazovanja u Ujedinjenom Kraljevstvu na primjer, nekoj iračkoj aktivistici za ljudska prava bilo bi mnogo lakše dobiti sredstva za istraživački projekt, nego britanskoj profesoricu čiji je posao možda u pitanju usljed štednje i smanjenja broja osoblja na svim univerzitetima. Time ne želim zanijekati mnoge privilegije koje imaju pripadnici/e akademske zajednice. Niti želim potcijeniti povijesnu hijerarhiju proizvodnje znanja, koje jasno favoriziraju akademski kontekst, naročito Zapadni akademski kontekst. No mislim da je potrebno zakomplicirati naše ideje o privilegijama, hijerarhijama i sposobnostima za uključivanje u proizvodnju znanja. Štaviše, aktivisti/ce, bile one na Bliskom Istoku, Sjevernoj Africi ili na Zapadu, imaju bitno drukčija iskustva, ciljeve i pristupe. A znamo da feminističke aktivistice, pa čak i queer feminističke aktivistice, mogu biti ekstremno podijeljene i polarizirane u odnosu na specifične teme i pitanja.

Na istom tragu također bih dovela u pitanje simplicističke konstrukcije o "autentično regionalnom" u odnosu na "Zapadno", koje prikrivaju velike razlike među geografskim područjima, kao i složene i promjenjive načine na koje se politički, institucionalno i osobno pozicioniramo. Mnoge znanstvenice i aktivistkinje s Bliskog Istoka i Sjeverne Afrike školovale su se na Zapadu ili su pohađale zapadnjačke škole u regiji. Jasno, ni "Zapad" nije homogen, niti po pitanju razlika između zemalja, od SAD i Kanade do raznih sjevernih i južnih evropskih država, ni po pitanju unutarnjih razlika u svakoj zemlji, usljed klasnih i sve važnijih političkih razlika. I desni ekstremizam i progresivne politike presijecaju različite zemlje u Zapadnom kontekstu i Svjetskom Jugu, uključujući i Bliski Istok i Sjevernu Afriku. U isto vrijeme, ono što se često previše ležerno naziva zapadnjačkim univerzitetskim miljeom – naročito zapadnim feminističkim znanstvenim krugom – sastoji se od širokog spektra različitih epistemoloških, metodoloških i teorijskih pristupa i politika. Štaviše, suvremenu feminističku učenost na Zapadnim ustanovama u velikoj mjeri proizvode "pridošlice" ili one s bliskim osobnim, obiteljskim ili političkim vezama s mjestima izvan Sjeverne Amerike i Evrope.

Ne bih prosto ponovila svoju tvrdnju da se trebamo osloboditi ludačke košulje pozicioniranosti kako bismo izbjegli varljive dihotomne pristupe. Život u Londonu ili Njujorku i svakodnevna izloženost rasističkom, islamofobnom i imperijalističkom medijskom predstavljanju i političkim diskursima neizbježno oblikuje način na koji mislimo i pišemo kao feminističke znanstvenice i aktivistice. No najbitnije je da ta borba ne smije postati naša jedina ili glavna referentna tačka ako solidarnost i otpor rodno zasnovanom nasilju uzimamo za ozbiljno. Navod o kompliciranju analize nije usmjeren ka prioritiziranju određenih formi nasilja ili generalizaciji nasilja na sve žene na svakom mjestu. A sigurno ženama ne nameće izbor između zastave duginih boja i zastave ISIL-a. Kompliciranje analize prije traži od nas da uočimo veze, isprepletenost i višestruke forme konfiguracije moći koje utiču na ljudske živote. Kao feminističke aktivistice i znanstvenice, gdje god da se nalazile, ne smijemo izbjeci istovremeno govoriti o korupciji, političkoj autoritarnosti, sektašenju, instrumentalizaciji kulture i religije na lokalnoj i regionalnoj razini i raznolikim instancama onoga što je Deniz Kandiyoti (2014.) prozvala "maskulinom restauracijom".

Kandiyoti (*ibid.*) navodi da se u uvjetima neoliberalizma, visoke stope nezaposlenosti muškaraca, porasta prekarnog rada i istovremena rasta ženskih aspiracija i njihove prisutnosti u javnoj sferi, mnoge države služe grubim sredstvima za održanje i reproduciranje patrijarhata. Ona nadalje kaže: "Kontradiktorni razdori politike maskuline restauracije s jedne strane i anti-patrijarhalnog otpora s druge, otvaraju nova polja prijepora između nove generacije žena i muškaraca koji su daleko više na oprezu kad su u pitanju bliski odnosi između autoritarne vlasti i oblika opresije zasnovane na rodu, vjeroispovijesti, etničkoj pripadnosti ili seksualnoj orijentaciji. Omladinski aktivizam – i muški i ženski – može računati na to da sve dok se patrijarhalni društveni poredak uzima zdravo za gotovo, naturalizira i ne dovodi u pitanje i građanstvo će biti nesavršeno, a demokracija krnja." (*ibid.*)

Maskulina restauracija odnosi se na historijski specifične, regionalno i lokalno konfigurirane procese i odnose moći koji sadrže autoritarnost, islamizam i sektaštvo, a sve ispresijecano s globalnim strukturama karakterističnim za imperijalizam i neoliberalnu ekonomiju. Prethodno sam pokazala da se moramo baviti analizama i politikama koje se odnose i na makro i na mikro konfiguracije moći i nejednakosti (Al-Ali, 2017.). Razmisliviši, rekla bih da ideja o makro nasuprot mikro razinama konfiguracije moći također predstavlja problematičnu binarnost koja zaklanja dijalektiku složenih odnosa i načina dominacije i opresije koje su jasno povezane i jedni druge oblikuju. Najočitiiji primjer je pojava ISIL-a u Iraku i Siriji koja se ne može objasniti samo lokalnom kulturom i religijom, nego se mora staviti u širi historijski i empirijski kontekst kojega su oblikovale imperijalističke i neokolonijalističke politike.

Bez dvojbe, nasilje i njegovi raznoliki izvori, počinitelji i načini otpora vidno se manifestiraju u našoj empirijskoj realnosti. Pa ipak kao znanstvenice/aktivistice ne pokušavamo samo razumjeti, analizirati, suprotstaviti se nasilju, nego imamo problem i s njegovim predstavljanjem. Predstavljanje nasilja u znanosti, u medijima, u popularnoj kulturi i najbitnije, u političkom diskursu, otkriva složene i napete načine na koje svaka naša lokacija oblikuje registre koje koristimo kad govorimo o izazovima nasilja nad ženama i rodno zasnovanog nasilja. Ključno je da način na koji uokvirujemo i interpretiramo te predstave također može uticati na represivne politike i politike globalnog

upravljanja i dodatno aktivirati njihovu mašineriju. Prema tome, kolektivni je izazov izbjeći dihotomne pristupe kad su u pitanju višestruke i složene razine konfiguracija moći koje su jedna drugoj konstitutivne, ali se nikada ne mogu svesti jedna na drugu.

Empirijski utemeljen rad moći će od nas zahtijevati da promijenimo naglasak i već usvojene ideje o rodno zasnovanom nasilju; pa ipak, čini mi se, još uvijek reagiramo i osjećamo se obveznim prikloniti se preovlađujućim diskursima i narativima koji nas okružuju. Na primjer, moja izmjena težišta u vezi s Irakom temelji se kako na empirijskoj stvarnosti na terenu, vezanoj za političke događaje unutar proteklih petnaest godina, tako u i na mojoj nelagodi kad su u pitanju preovlađujući narativi. I dok mi se u početku činilo da se moram suprotstaviti rasističkim diskursima kulturalizacije, koji su bili dominantni u vrijeme invazije i okupacije, jednako su mi smetali progresivno-ljevičarski narativi nekih kolegica i aktivist/ic/a koji su ama baš za sve krivili SAD i zapadnjačku intervenciju, čak i petnaest godina nakon, i s korumpiranom, sektaškom i autoritarnom političkom elitom koja je odigrala svoju ulogu.

Važnost uticaja empirijski utemeljenog rada na naše mišljenje i ideju o rodno zasnovanom nasilju postalo mi je naročito razvidno tokom istraživanja o kurdsom ženskom pokretu pod vođstvom PKK. Zapanjilo me je kako kurdske aktivistice ističu kurdske muškarce i lokalnu formu patrijarhata kao određujuće za Kurdkinje. Naravno da bi bilo veoma problematično da nisam uočila strukturalne nejednakosti i razne načine na koje je Turska država aktivno uključena u rodno zasnovano nasilje kad su u pitanju žene u Turskoj, uključiv i Kurdkinje. Ali bi jednako problematično te nepošteno bilo kad bih naglašavala samo ulogu Turske države, a ne i kurdskih muškaraca, uključujući i one iz kurdskog političkog pokreta, u reproduciranju nejednakosti i saučesništvu u raznolikim formama rodno zasnovanog nasilja.

Naposljetku, moje iskustvo s LGBT aktivizmom i diskursima u Bejrutu pokazuje da se polarizacije javljaju ne samo među znanstvenicama, nego i aktivisticama. Prostor za kritiku i nijanse radikalno se smanjuje u kontekstu islamskog ekstremizma, naročito otkako se pojavio ISIL. Svako negodovanje ili kritika odmah se odbacuje kao zapadnjačko, akademsko, "teoretsko", odvojeno od političke realnosti borbe na terenu. Pa ipak smatram akademskim,

političkim i osobnim imperativom nastaviti ne samo graditi mostove među različitim mišljenjima, ali i promišljati raznolike pristupe i naglaske u smislu kontinuuma, a ne fiksnih i nepremostivih razlika.

Pokušaj posredovanja i premošćenja traži od nas da prepoznamo da naše političke pozicije, analize i način na koji ćemo upakirati svoje nalaze, zavise od lokacije, konteksta i partikularne historije rodno zasnovanog nasilja kao i specifičnih povijesti otpora i borbe, priznajući u isto vrijeme da svi kritički reagiramo na prevladujuće diskurse i predstave oko nas. To ne znači da ćemo zapasti u nekakav naivni model, "svi smo u tom zajedno" nego prigrliti kompleksnost, nijanse, pa i ambivalenciju.

S engleskog jezika prevela Venita Popović